# INSTRUCŢIUNILE MARII SOLII POLONEZE A LUI PIOTR OŻGA DIN OCTOMBRIE 1618 ŞI IMPACTUL LOR ASUPRA ŢARII MOLDOVEI

## THE INSTRUCTIONS OF THE GREAT POLISH AMBASSADOR PIOTR OŻGA FROM OCTOBER 1618 AND THEIR IMPACT ON THE COUNTRY OF MOLDOVA

*Valentin CONSTANTINOV, ORCID: 0000-0001-9578-1134*
*Institutul de Istorie USM*

**CZU: 94:327(438:478)”1618”** e-mail: walentkonstant@yahoo.fr

*In the second decade of the 17th century, Polish-Ottoman relations deteriorated considerably. The main reason for this situation was the military incursions of the Cossacks in the Ottoman Empire and the Tatars in Poland. The Polish officials also accused the Moldovan rulers of the created situation. In October 1618, the great Polish ambassador Piotr Ozga received instructions from which it appeared that the ruler of Moldavia Radu Mihnea had to be changed. These instructions confirm the Involvement of the Poles in the dethronement of the Moldavian rulers during this period.*

***Keywords:*** *Moldavia, Ottoman Empire, Poland, XVII Century, Radu Mihnea.*

Această solie trebuia să se producă la începutul anului 1618. În toamna lui 1617, la Bucza/Jaruga era semnat un acord polono-otoman, care trebuia să reglementeze situaţia încordată care s-a stabilit în relaţiile dintre Rzeczpospolita şi Imperiul Otoman [1, p.111-112]. Multiple evenimente cu diferite consecinţe aveau să producă nişte ajustări de program, şi care în ultimă instanţă vor aduce noutăţi importante şi schimbări neaşteptate de situaţie. Şi aşa cum evenimentele de care este aici vorba aveau o anvergură impresionantă pentru care se va ajunge la o nouă configuraţie politică regională. Întârzierea soliei pentru moment avea să o plaseze într-o cu totul altă dimensiune, situaţia devenind mult mai complexă decât o simplă confirmare a păcii semnată cu un an înainte.

Cel desemnat să fie pe post de mare sol era Piotr Ożga, cel care a participat îndeaproape la semnarea acordului de la Busza/Jaruga cu un an înainte [2, p.129]. El era din Ossa, din regiunea Rawa. Era fiul lui Baltazar, judecător regional în Liov şi al Elisabetei din neamul Siemuszowski. În evenimentele legate de votul de neîncredere pe care o parte din nobilime l-a înaintat regelui (rokosz-ul/răscoala lui Zebrzydowski) a ocupat poziţia taberei proregale, iar datorită acestui fapt s-a bucurat de favorurile regelui. Aşa datorită fidelităţii lui, Sigismund al III-lea i-a dat o pensie anuală de 2 000 de grivne care avea să fie plătită din veniturile vămii din Rutenia. Cu timpul va deveni purtătorul de cuvânt al taberei proregale. În calitate de comisar regal a participat la semnarea acordu-

lui între oficialităţile poloneze şi Radu Mihnea, la Braha, din anul 1616[3, p.388-390]. Făcând parte din tabăra marelui cancelar şi hatman al Coroanei Stanisław Żółkiewski a împărtăşit cele mai multe din trăirile acestuia, mai ales când în 1618, Żółkiewski a primit pecetea de mare cancelar şi buzduganul de mare hatman. Instrucţiunile soliei lui Ożga au fost redactate la 19 octombrie 1618, iar plecarea la drum a întârziat din cauza stării precare de sănătate. La un anumit moment a dorit chiar să renunţe la drum, dar până la urmă a plecat în misiune la începutul lui 1619[4, p.687-688].

Cauzele pentru întârzierea acestei solii au fost multiple, iar schimbările politice atât din Rzeczpospolita, cât şi din Imperiul Otoman au fost cauzele principale, atât pentru întârzierea soliei, cât şi pentru nuanţarea accentelor legate de ea. Să nu uităm nici de faptul că în 1918 a început şi Războiul de 30 de ani care va avea un impact puternic asupra întregii Europe. Este adevărat că în ceea ce priveşte cele două mari puteri cu impact direct asupra Moldovei, Imperiul Otoman şi Rzeczpospolita, nu au participat direct la acest război, dar indirect vor fi şi ele implicate în conflict. Vasalul Imperiului Otoman, principele transilvănean Gabriel Bethlen le-a luat apărarea răsculaţilor boemi şi i-a atacat pe habsburgi punând Viena în pericol, iar regele polonez, Sigismund al III-lea Waza, le-a permis habsburgilor să recuteze contingente militare pe teritoriul Poloniei, în special pe cei din regimentul lui Lisowski, numiţi lisowcici, care atacându-i pe transilvăneni din spate l-a determinat pe principe să renunţe la intenţia cuceririi Vienei.

Între 13 februarie şi 13 martie 1618 în Varşovia şi-au desfăşurat lucrările sejmului general. În faţa regelui stăteau câteva probleme mari. Trebuiau găsite fonduri pentru susţinerea campaniei lui Vladislav spre Moscova. Recucerirea cetăţilor din Livonia şi apărarea Ruteniei de atacurile tătăreşti[5, p.269]. Trebuiau soluţionate şi câteva aspecte legate de locurile rămase vacante în ierarhia politică. În anul 1618, a murit marele cancelar, Felix Kryski, iar regele trebuia să propună pe cineva care să-i ia locul. De la bun început chestiunile legate de ocuparea posturilor vacante au ocupat cea mai mare parte a dezbaterilor. Regele a dat funcţia de mare cancelar lui Stanisław Żółkiewski [6, nr.8134], care nici măcar nu tindea spre o astfel de funcţie şi toată viaţa şi-a dedicat-o meseriei militare [5, p.270]. De altfel, tot atunci Stanisław Żółkiewski a fost numit şi în funcţia de mare hatman [6, nr.8133]. Aşa cum chestiunile delicate pe care le avea Rzeczpospolita cu Imperiul Otoman trebuiau soluţionate, s-a încercat găsirea unor soluţii cu privire la cele două probleme stringente cu care se confruntau oficialităţile poloneze în acea vreme: prima – cea a incursiunilor cazacilor în teritoriile otomane şi cea de a doua – a acţiunilor unor magnaţi polonezi pe teritoriul Moldovei. Acţiunile din cele două ţări române care ar periclita pacea cu împăratul turc aveau să fie penalizate cu duritate: cel care ar comite aşa ceva avea să fie chemat la tribunal, infamat şi să i se confişte averile, pe cazaci avea să-i liniştească prin trimiterea la ei a cancelarului şi hatmanului cu armata iar cu el şi pe comisari care vor stabili „menţinerea lor în ordinea cuvenită” [7, p.1578].

Iar dacă cele arătate mai sus nu au fost suficiente pentru a crea o situaţie internaţională extrem de complicată, atunci la cele arătate aici se vor adăuga şi evenimentele din viaţa politică internă. La sejmul ordinar, din 1618, şi-a desfăşurat lucrările în luni-

le februarie-martie 1618. De la bun început, deputaţii i-au înaintat regelui o petiţie în care declarau că nu vor începe lucrările seimului până când nu vor fi repartizate funcţiile rămase vacante de mai multă vreme: („Po odprawieniu wot senatorskich w Izbie Poselskiej żadne consultatie in publicis negotiis nie były za wstrętem większej części posłów którzy trzymając się i prawa i artykułów sobie dannych nie chcieli do inszego przystępować ażby urzędy vacująte wprzód rozdane były”// După ţinerea discursurilor senatorilor în Camera Deputaţilor nu au fost acceptate nici o consultaţie publică de către cea mai mare parte a deputaţilor, care pornind de la lege şi articole, nu doreau să înceapă ceva decât până vor fi repartizate funcţiile rămase vacante) [8, p.341].

În principiu, era o nouă etapă în confruntarea între regele polonez Sigismund al III-lea Waza [9] şi nobilimea poloneză care aveau scopuri diametral opuse. Dacă regele îşi dorea întărirea prerogativelor sale şi punerea bazelor unei monarhii absolute în Polonia, nobilimea îşi dorea, firește, contrariul. Confruntarea între nobilimea poloneză şi rege era deja una tradiţională. În prima parte a domniei sale, Sigismund al III-lea a disputat întâietatea politică cu tabăra nobiliară grupată în jurul lui Jan Zamoyski [10], atât cât a trăit acesta din urmă. Punctul culminant al acestei confruntări a fost atins între anii 1606-1607, când în Polonia a izbucnit un război civil între tabăra regelui şi cea a nobilimii care era potrivnică întăririi puterii regale [11], iar unul dintre punctele care au radicalizat spiritele a fost anume cel legat de numirea în funcţii rămase vacante. Confruntarea atunci, deşi s-a terminat cu victoria regelui, n-a tranşat subiectul. Pe de altă parte evenimentele din acel an au adâncit şi mai mult ruptura între cele două tabere.

Aşadar, în 1618, situaţia oarecum s-a încordat din nou, iar nobilimea poloneză era hotărâtă să-şi apere interesele şi să-l forţeze pe rege să numească pe cineva din ei în funcţiile rămase vacante. Foarte critic la cele petrecute, Pawel Piasecki scria că la sejm s-a vorbit mai mult despre chestiunile private decât despre cele publice. Şi doar uneori se mai auzea câte o voce ca de exemplu despre tratatul de la Busza, încheiat de Żółkiewski. În spatele tribunei acest tratat a fost luat în derâdere, dar pe faţă nimeni nu încerca să spună nimic, deoarece ar fi provocat furia regelui. Însuşi Żółkiewski se referea la puterea turcilor care ameninţă Rzeczpospolita şi din mai multe cauze sfătuia să se menţină pacea şi să nu se ţină cont de cheltuielile care s-ar folosi pentru aşa ceva. La sejm a învins părerea lui Żółkiewski şi propunerile lui cu privire la pedepsirea celor care ar încălca prevederile păcii cu turcii [5, p.271]. Cât priveşte dările stabilte: un tribut era destinat campaniei lui Vladislav împotriva Moscovei, altul trebuia să fie destinat apărării graniţelor de incursiunile tătăreşti, precum şi a Livoniei dinspre Suedia [5, 271-272]. De menţionat că, aşa cum am spus mai sus, noul sejm nu stabilea modalitatea de plată a cadourilor înalţilor demnitari tătăreşti, condiţie care a fost pusă de către sultanul precedent şi de către autorităţile otomane în anul 1617 [7, p.157]. Altfel spus, autorităţile otomane aveau o scuză pentru eventualele incursiuni tătăreşti în teritoriile poloneze. Regele ştiind de aceste aşteptări ale nobilimii a făcut aşa cum a ştiut el mai bine şi a numit în cele două funcţii pe unul dintre personajele care de multă vreme nu se mai bucura de prestigiul şi sprijinul majorităţii – Stanisław Żółkiewski. Lucrurile

se agravau şi mai mult dacă ţinem seama de vârsta acestuia, ceea ce oponenţii lui şi ai regelui au şi remarcat imediat: „Która (resolutia) potym asz die 6 martii ... nastąpiła na Pana Stanisława Żółkiewskiego wojewodę Kiiowskiego Hetmana Koronnego któremu pieczęć wielka dana. Z podziwieniem to ludzkim było że ten urząd człowiekowi już w leciech bardzo podeszłemu sprawowanemu i o tym jako *ferebatur* bo ja *assere* nie śmiem nic myślącemu dany. Więc go z Hetmaństwem Koronnym kilka dni przed sejmem danym złączono. Czego przed tym za Pana Zamoyskiego sam że Król Jego Mć nie rad widział i zwał to in wm *patibile.* De rationibus Króla JeMci któremu przywiedziony to uczynił różne były discursi jedni kladli *spectatam rerum prudentiam vsu et probatam erga Principem fidem.*. (Care (rezoluţie) mai apoi în ziua de 6 martie ... s-a dat şi Panului Stanisław Żółkiewski voievod al Chievului, hatmanului al Coroanei pecetea cea mare s-a dat. Cu uimire umană a fost asta că acea funcţie i s-a dat omului de o vârstă înaintată şi despre aceea cum nu pot să afirm nimic, unui om care nu gândeşte nimic. Prin urmare, acea funcţie a fostu unită cu acea a Hatmanatului Coroanei, care i-a fost dată câteva zile înainte de seim. Care înainte de aceea a fost după Panul Zamoyski de care regele nu era bucuros, dar a trebuit să o accepte )” [8, p.341].

Desigur că aceste săgeţi îndreptate împotriva lui îi erau cunoscute lui Stanisław Żółkiewski. În plus, pe parcursul anului 1618, evenimentele cu care s-au confruntat polonezii vor amplifica aceste sentimente. Între timp, o primă răsturnare de situaţie cu consecinţe nemaiîntâlnite s-a produs în Imperiul Otoman. Ca şi în alte state contemporane cu el, în Imperiul Otoman de-a lungul vremii s-au luat nişte măsuri pentru prevenirea unor războaie civile. Chiar şi aşa ele au izbucnit, atât în prima parte a existenţei statului otoman cât şi în fazele de maturitate a acestui stat. O primă problemă majoră de acest gen, încă tânărul stat otoman a întâlnit-o odată cu înfrângerea în bătălia de la Ankara din 1402, când Timurlenk l-a învins pe sultanul Bayazid şi l-a făcut prizonier. Atunci a izbucnit lupta pentru succesiune care nu se va încheia decât în 1413, când sultan a devenit Mehmed I (1413-1421). Ca să se prevină în viitor asemenea situaţii, Mehmed Cuceritorul (1444-1446; 1451-1481) a redactat un Kānunnâme [12]. În acesta el a inclus următoarea prevedere, care repeta o practică mai veche aşa cum afirma Halil Inalcik: „Pentru prosperitatea statului, unul din fiii mei căruia Allah îi acordă calitatea de sultan poate legal să pună capăt zilelor fraţilor lui” [13, p.113]. Halil Inalcik arăta că nici această măsură nu a scutit statul otoman de războaie civile [13, p.113]. De fapt, s-ar putea ca tocmai această prevedere să fi fost determinantă în posibilitatea izbucnirii unui război civil, determinând înverşunarea cu care fraţii erau gata să se extermine între ei. Deşi era vorba nu numai despre fraţi. Deseori părinţii şi fiii intrau în competiţie pe viaţă şi pe moarte cu final tragic pentru unul din ei. Aşa a fost şi în cazul confruntării dintre Bayazid al II-lea şi Selim I. D. Cantemir afirma că intenţia lui Bayazid, ajuns la o vârstă înaintată să-i dea domnia lui Ahmed, un alt fiu al său, ar fi dus la revoltă a cărui rezultat a şi fost înscăunarea lui Selim I, care se va răzbuna şi pe ceilalţi fraţi ai săi, astfel că nimeni dintre ei nu va supravieţui acestei confruntări [14, p.177-184]. O să adăugăm aici şi faptul că la rândul său Selim a dorit să-l elimine pe fiul său, Suleiman Magnificul, iar cel din urmă,

din patru fii pe care i-a avut a poruncit să fie omorâţi doi dintre ei, Mustafa şi Bayazid, sub acuzare de complot şi încercare de subminare a autorităţii tatălui lor. Tronul în acest caz i-a revenit celui de-al patrulea fiu Selim al II-lea (1566-1574) supranumit *Beţivul*, ceea ce arată şi atitudinea pe care contemporanii au avut-o faţă de el. Urmaşii săi, Murad al III-lea (1574-1595) şi Mehmed al III-lea (1595-1603) au omorât 5 şi respectiv 19 fraţi ai săi [13, p.113]. Aflaţi sub presiune şi fiind în pericol permanent de a fi omorâţi unii din fiii sultanilor îşi vor ieşi din minţi, cum va păţi de exemplu Mustafa I. După o domnie de 14 ani, în 1617, la o vârstă tânără a murit Ahmed I (1603-1617). El nu l-a omorât pe fratele său, Mustafa I, care chiar dacă avea probleme mintale i-a urmat lui în scaun. În scurt timp însă, după câteva luni el a fost detronat, iar în locul lui pe scaunul imperial a urcat sultanul Osman al II-lea, care la acea vreme avea doar 14 ani [15, p.98-102]. Practicile fratricidului au dus la prima încercare majoră pentru dinastia otomană – exista pericolul ca ea să dispară [16]. Despre faptul că Mustafa nu era în stare să guverneze efectiv scria şi Dimitrie Cantemir [14, p.251-252]. Comportamentul sultanului a trezit nemulţumirea celor aflaţi în fruntea imperiului şi ei au hotărât să-l schimbe pe acesta cu Osman al II-lea, care a început domnia sa la 26 februarie 1618. Prin urmare, schimbarea sultanului turc se făcea în răstimpul când la Varşovia se desfăşura seimul ordinar. Odată cu urcarea lui Osman al II-lea, el a poruncit să se trimită o scrisoare regelui polonez. Noul sultan l-a anunţat despre urcarea în scaun precum şi despre intenţia de a menţine bunele tradiţii existente până nu demult în relaţiile polono-otomane [17, nr.547].

Era vorba atunci nu numai de probelemele sistemului politic otoman. Europa la sfârşitul secolului al XVI-lea începutul secolului al XVII-lea trecea printr-o perioadă de schimbări profunde în ceea ce priveşte stabilirea noilor centre de decizie, în jurul cărora se vor concentra şi centrele economice. Schimbările structurale vor afecta întregul continent, iar rezultatele acestea îşi vor lăsa o amprentă şi asupra Imperiului Otoman, care pierde treptat rolul central în comerţul de tranziţie. De-a lungul secolelor XVI-XVII drumurile comerciale îşi schimbă direcţiile, iar centrele de altă dată, cum ar fi de exemplu bazinul Mării Mediteranene, dintr-odată s-au situat la periferia noilor realităţi economice şi comerciale [18, p.23]. Chiar şi aşa, în pofida problemelor existente, Imperiul Otoman stătea încă bine pe picioare. Până la urmă însă otomanii au găsit soluţia potrivită să depăşească această situaţie delicată, în pofida numeroaselor probleme existente care în secolul al XVII-lea vor deveni din ce în ce mai pronunţate [19, p.413-417].

Pe de altă parte odată cu situaţia creată în Imperiul Otoman, când în lipsa unor sultani maturi, imperiul era stăpânit de nişte persoane foarte tinere şi lipsite de experienţă, s-a creat posibilitatea ca puterea să treacă pe o linie descendentă la cei din preajma sultanilor: era vorba în primul rând de valide sultan (mama sultanului), de marii viziri cu care cele din urmă îşi căsătoreau fiicele, alţi funcţionari importanţi şi bineînţeles armata. O importanţă deosebită au primit-o încă la sfârşitul secolului precedent ienicerii, iar răscoala lor din 1587 [19, p.417] avea să fie o declaraţie importantă cu privire la pretenţiile lor de a participa la conducerea statului. Pe de altă parte, în condiţiile create s-a produs o anumită „descentralizare”, care le-a permis paşalelor de la margine mai ales să promo-

veze propria politică. Anume acest ultim rol avea să-l joace şi Schender paşa de Silistra care în deceniul al doilea al secolului al XVII-lea a devenit practic exponentul puterii otomane, un fel de „namesnic" în această regiune.

Ceea ce s-a întâmplat în 1618 cumva este direct legat de situaţia creată, adică atunci când forţele locale au nişte poziţii distincte faţă de poziţia centrului. Aşa putem explica şi evenimentele din acel an – pe de o parte marea solie preconizată a lui Piotr Ożga, iar pe de altă parte acţiunile lui Schender paşa, care din câte se pare era pornit puternic spre accentuarea acţiunilor antipolone, între care şi noi acţiuni împotriva polonezilor. Această politică era oarecum în concordanţă cu dorinţa tătarilor din Crimeea de a continua incursiunile pustiitoare în interiorul Rzeczpospolitei, dar şi ale lui Cantemir murza, care provenea din tătarii noigai şi care de câţiva ani s-a instalat în stepa Bugeacului semănând teroare în teritoriile poloneze. La rândul lor, domnii Moldovei şi Ţării Româneşti trebuiau să facă ceea ce le ordona acest paşă de Silistra, chiar dacă ei erau conştienţi de faptul că orice acţiuni ar fi întreprins împotriva Poloniei acestea toate aveau să se întoarcă împotriva lor.

Evenimentele din 1618 au influenţat puternic opinia publică, iar realităţile de pe teren vor amplifica acele tendinţe care s-au profilat în relaţiile internaţionale şi în special relaţiile polono-otomane. Chiar şi cea mai neaşteptată faptă putea duce la consecinţe cu totul neaşteptate, iar legăturile erau de-a dreptul surprinzătoare. La sfârşitul anului 1617, atunci când pe neaşteptate sultanul turc a murit, iar în locul lui a urcat un alt sultan, la 22 noiembrie, s-a produs o altă faptă cu totul neaşteptată. Din temuta Edi Kuli a evadat Samuel Korecki, al treilea ginere al Movileştilor, căsătorit cu Ecaterina Movilă. Tinerii aşa şi nu au reuşit să se bucure de starea lor conjugală, pentru că ambii au căzut prizonieri, după bătălia de la Drăgşani [20, p.8-18]. Ecaterina a ajuns prizonieră în mâinile unui tătar, iar Samuel Korecki a ajuns prizonier în temuta închisoare otomană. Samuel Korecki completa lista celor care aveau de pătimit din cauza preferinţei lor pentru Moldova: Ştefan Potocki, a ajuns prizonier în 1612 după bătălia de la Cornul lui Sas când a încercat să-l reaşeze pe cumnatul său în scaun [21, p.51-79]. a ajuns să fie prizonier într-o închisoare otomană şi a fost eliberat doar în 1616. Al doilea ginere, Michał Wiśniowecki, păţit şi el, a decedat în timpul campaniei din 1615-1616, în condiţii neclare. Un preot ortodox a fost acuzat că l-ar fi otrăvit în timpul serviciului divin [20, p.15-16]. Urma deci al treilea ginere şi ultimul la acel moment, atâta timp cât Maximillian Przerębski va deveni ginere al Movileştilor de abia în 1620.

Evadarea lui Samuel Korecki din temuta închisoare desigur că a impresionat, numai că trebuie să ţinem seama de faptul că în învălmăşeala legată de schimbarea sultanului a devenit posibilă efectuarea unei operaţiuni care numai în filme o mai poţi întâlni. Aşadar, la 29 noiembrie 1617, veneţienii primeau de la Constantinopol ştirea că renumitul prizonier polonez a scăpat. Bailul veneţian care raporta şefilor Serenissimei dădea şi data exactă a evenimentului – 28 noiembrie seara [22, p.124]. Cu ajutorul unei sfori, ascunsă într-o plăcintă nobilul polonez a primit o scară de frânghie, iar mai apoi pe aceasta a şi evadat. În toată această afacere era implicat secretarul ambasadei franceze, care a fost

repede depistat. Planul însă a fost pus în aplicare prin intermediul unui preot grec [22, p.123-124]. Evadarea lui Korecki a făcut mare zarvă la Constantinopol. El a fost pus în lista persoanelor care nu puteau fi răscumpărate [22, p.117-118], iar de aici deducem că demnitarii turci puneau mult preţ pe el. Odată depistată implicarea secretarului ambasadei franceze, în lipsa acestuia, deoarece îşi asigurase evadarea din timp, a trebuit să răspundă însuşi ambasadorul. El a fost chemat să dea explicaţii, a fost apostrofat şi arestat. [23, IV, p.369-372]. A fost eliberat de abia la 26 decembrie 1618, nu înainte de a plăti şi o amendă usturătoare, dar şi diferite cadouri date funcţionarilor turci. Se dă şi cifra întregii afaceri. În total francezii au plătit 15000 de ţechini [22, p.126].

Cât nu ar fi de straniu, dar istoria cu eliberarea lui Korecki avea să fie unul dintre elementele cheie ale luptei politice din Rzeczpospolita. De acest exemplu şi nu numai, se vor folosi adversarii lui Stanisław Żółkiewski, între care un rol aparte îl aveau principii Zbaraski [24] care şi aşa erau nemulţumiţi de opţiunile regelui în problema numirii în funcţiile cheie din regat.

Dacă e să caracterizăm poziţiile politice faţă de situaţia creată credem că şi aici trebuie să vedem o dualitate de poziţii. Pe de o parte factorii locali, paşalele de la frontieră de exemplu dornice să continuie politică de încordare a relaţiilor polono-otomane, iar pe de altă parte poziţia centrului, care tradiţional era pentru stabilirea unor relaţii de bună vecinătate. Cel puţin evenimentele din anul 1618, înclină spre această concluzie. Şi dacă nu cumva, schimbarea „omului turcilor” a lui Alexandru Iliaş din scaunul Ţării Româneşti cu favoritul lui Stanisław Żółkiewski, Gabriel Movilă, se încadra anume în acest scenariu. Ştim de altfel că Alexandru Iliaş a fost scos din scaun de o răscoală antigrcească condusă de Lupu Mehedinţeanu, or întrebarea se pune, dacă nu cumva această răscoală a şi fost încurajată de din afară. Oricum ar fi, odată cu pregătirea marii solii a lui Piotr Ożga, s-au făcut demersurile necesare pentru numirea śn scaunul Ţării Româneşti a lui Gabriel Movilă [23, s.I/1, p.177]. Eforturile lui Stanisław Żółkiewski şi implicit a diplomaţiei poloneze s-au reallizat la mijlocul anului 1618, când fiul lui Simeon Movilă a obţinut tronul Ţării Româneşti [25, p.228-229].

Izbucnirea Războiului de 30 de ani, nu a fost şi nu putea fi un motiv de calmare a spiritelor. Dimpotrivă încă de la bun început regele polonez şi-a stabilit priorităţile. El avea să-i sprijine pe habsburgi şi să scoată câteva scrisori în care îi condamna pe răsculaţi. De altfel, această poziţie va juca un rol important în agravarea situaţiei politice internaţionale în preajma anului 1620. Deocamdată însă regele era ferm pe poziţie iar victoria forţelor catolice, avea să fie pentru el o garanţie a siguranţei şi liniştii din interiorul Rzeczpospolitei cu un contingent important atât de protestanţi, cât şi de ortodocşi, care aşa şi nu au acceptat unirea cu Roma. O unire a forţelor celor două confesiuni ar fi pus probleme majore actul guvernării [26, p.457].

În paralel cu pregătirea soliei, incursiunile atât ale cazacilor cât şi ale tătarilor au continuat, ceea ce punea sub semn de întrebare eficienţa demersurilor diplomatice. Situaţia neschimbată în ceea ce priveşte incursiunile tătarilor şi ale cazacilor a dus la reluarea planurilor din anul precedent. În cazul otomanilor ei doreau să construiască o

cetate care să stăvilească incursiunile cazacilor pe mare. Una dintre acestea i ui gus-a produs în luna mai 1618, când cazacii au ars Karacarmanul şi Mangalia. În general, în anul 1618, cazacii au ieşit în Marea Neagră de trei ori [27, p.338-348].

După cum se poate constata, evenimentele din anul precedent 1617 au reprezentat un precedent periculos. O parte dintre demnitarii otomani, între care şi Schender paşa, dornic să-şi realizeze planurile din anul precedent, la curent cu angajamentele polone-ze de pe frontul moscovit, au considerat că a venit momentul pentru a ataca Polonia, atâta timp cât principalele forţe militare erau angajate în est [28, p.204]. În luna iulie la Constantinopol a fost trimis Nicolai Korycki. El a ajuns în capitala Imperiului Otoman la 12 august în ziua următoare a fost primit de marele vizir, iar pe 19 august a fost primit în audienţă de sultan. Turcii nu l-au primit cu răceală, iar în urma tratativelor, otomanii au pretins din nou necesitatea liniştirii cazacilor, iar tătarilor trebuiau să li se trimită ca-douri. Oficialităţile otomane aduceau asigur.

Aşadar având informaţii cu privire la situaţia grea a Rzeczpospolitej angajate într-un nou val al războiului de succesiune din Moscova, oficialităţile otomane l-au mandatat pe Schender paşa pentru efectuarea unei noi campanii împotriva Poloniei. Demnitarul otoman va schimba de această dată tactica, folosindu-i fără îndoială pe tătari ca vârf de lance al campaniei sale. Hatmanul mare proaspăt numit a dorit, după toate probabilită-ţile, să confirme creditul acordat de către rege. Un succes al lui Stanisław Żółkiewski în confruntarea anunţată i-ar fi încununat strălucita carieră militară, începută de decenii şi totodată ar fi liniştit spiritele oponenţilor săi politici care contestau recenta lui avan-sare în cele mai înalte demnităţi poloneze. De partea cealaltă, aşa cum era şi previzibil, numirea în cele două funcţii importante în stat a unei persoane în vârstă de 71 de ani, a nemulţumit pe foarte multă lume. Nobilimea poloneză a văzut în acest gest al regelui noi tendinţe de acaparare a puterii în stat, ceea ce contravinea în mare măsură sistemului politic agreat de ea, adică de cel al republicii nobiliare.

Despre pregătirile lui Schender paşa de a veni ca şi în anul precedent deja la 29 aprilie 1618 îi scria Stanisław Żółkiewski regelui Sigismund al III-lea. La această cam-panie avea să participe şi domnii Moldovei şi Ţării Româneşti. Scrisoarea este semnifi-cativă şi din perspectiva atitudinii pe care atunci hatmanul polonez o avea faţă de dom-nul Moldovei [29, XVI-XVII, p.240-241]. Într-o scrisoare din 8 mai acelaşi Stanisław Żółkiewski scria regelui că Schender paşa intenţionează din nou să declare război, iar în Moldova s-au adunat mulţi tătari [29, XVI-XVII, p.241-242].

Mandadat de executarea campaniei, Schender paşa a beneficiat de sprijinul dom-nilor din Moldova şi Ţara Românească. Astfel, la 1 iunie 1618, Osman al II-lea porun-cea principelui Transilvaniei să vegheze liniştea din Ţara Românească în timpul când domnul Ţării Româneşti se va afla în campania otomană condusă de Schender paşa [30, p.181-182]. Îngrijorat regele polon scria lui Sigismund Forgach să-i împiedice pe unguri să năvălească în Polonia în timpul războiului cu turcii [23, IV/1, p.579]. Este adevărat că anume în această perioadă se produce şi răscoala din Ţara Românească sub conducerea lui Lupu Mehedinţeanu care-l va alunga pe Alexandru Iliaş din scaun. Necesitatea de a

fi prezent în persoană la campania lui Schender paşa împotriva Poloniei a fost semnalul pentru boierimea munteană de a declanşa revolta împotriva domnului în exerciţiu sub lozinca lupţii împotriva grecilor [23, IV/2, p.373]. În aceeaşi perioadă se produce şi înlocuirea lui Alexandru Iliaş cu Gavriil Movilă [23, S.I/1, p.181]. Conform informaţiilor furnizate de Radu Mihnea, domnul Moldovei, Schender paşa avea să meargă şi să ridice nişte cetăţi [29, XVI-XVII, p.242-243], evident ca să contracareze, în viziunea otomanilor, incursiunile cazacilor zaporojeni. Din corespondenţa care se desfăşura în acea perioadă avea să apară din nou bănuiala că domnul Moldovei nu ar fi loial Rzeczpospolitei. În scrisoarea lui Ieronim Otwinowski solul polon la Constantinopol se spunea că acolo a apărut ştirea că solul persan a ajuns la regele polon cu intenţia ca să nu se dea crezare otomanilor. „Nu ştiu de unde s-a răspândit această ştire, cred însă că de la domnul Moldovei” [29, XVI-XVII, p.118].

Între timp posibilitatea unei campanii de proporţii la care se aştepta că vor adera şi tătarii i-au determinat pe locuitorii din zonele de frontiera ale Poloniei să caute refugiu. La 4 august 1618, castelanul Sandomirului, Jan Zbigniew, scria regelui despre aceste neliniști ale populaţiei din acele regiuni [23, s.II/2, p.447-449]. Acelaşi castelan scria vicecancelarului despre aceleaşi probleme [23, s.II/2, p.449-451].

La 1 septembrie 1618, din tabără de lângă Chişinău, Radu Mihnea scria marelui hatman prin care îi cerea să trimită un sol la Schender paşa şi să-i ofere permisiunea să intervină ca mediator între polonezi pe de o parte, turci şi tătari pe de altă parte. În scrisoare domnul Ţării Moldovei îl anunţa că se pregăteşte să plece spre Tighina unde deja se află Schender paşa şi unde ar trebui să se întâlnească în ziua de 4 septembrie. Din punctul de vedere al domnului Moldovei, Schender paşa „s-a apropiat aici nu pentru a rupe tratatul, nici pentru a călca pactele recoproce, ci pentru a încheia sfânta pace şi a termina în mod perfect tratatele începute anul trecut” [29, p.93-94]. La începutul lunii septembrie Stanisław Żółkiewski se afla lângă Orynin care era aşa cum scria şi el la două mile de Cameniţa unde se bănuia că se va îndrepta Schender paşa şi la trei mile de drumul Pocuţiei încotro se aştepta că se vor îndrepta trupele tătăreşti din Moldova. Spunea de asemenea că nu i-a răspuns domnului Moldovei la scrisoarea lui nici nu a trimis un sol pentru a negocia cu Schender paşa. Oferă informaţii şi cu privire la locuitorii din acea zonă a Moldovei: care „au fugit în munţi, temându-se de o năvălire a noastră; ţara a rămas ca un pustiu” [29, p.94-95]. După câte se pare, până atunci nu a existat nici o corespondenţă între Schender paşa şi Stanisław Żółkiewski. Însă cum această corespondenţă a început demnitarul otoman şi-a expus motivele campaniei din acel an: după ce la Podbile a aşteptat 40 de zile, solul polonez nu a venit. Apoi la Constantinopol a venit cinci luni a aşteptat nu a venit. De abia mai târziu a venit un sol polonez care atât din partea sultanului cât şi din partea marilor demnitari otomani a fost primit foarte bine. Dar şi după aceasta polonezii nu au trimis un mare sol, dar nici ceea ce s-a stabilit în privinţa hanului tătăresc ca în primăvară, „conform vechilor obiceiuri” să le trimită cadouri polonezii nu au îndeplinit. Cazacii la rândul lor au jefuit o solie turcească în drumul spre Moscova. După care tătarii doresc să se răzbune

pentru pierderile suferite, „cine pentru asta se face vinovat?" întreba retoric Schender paşa [27, p.393-394].

Deznodământul conflictului din anul 1618 avea să se dea la Orynin. Şi deşi în mare parte bătălia a rămas nedecisă, consecinţele ei vor determina schimbări majore în relaţiile politice polono-otomane pe de o parte, dar şi în situaţia din Ţara Moldovei pe de altă parte. Evenimentele derulate la Orynin în toamna anului 1618 vor juca un rol important şi în disputele politice din Polonia acelor timpuri.

De menţionat că în vara anului 1618, tătarii au efectuat o incursiune devenită tradiţională în teritoriile Poloniei. Cu toate acestea ştirile despre apropierea lui Schender paşa şi o posibilă campanie tătărească de proporţii în teritoriile poloneze au determinat factorii de decizie să facă un apel la mobilizare a forţelor şlahtei poloneze care cu contingentele lor aveau să fortifice detaşamentele armatei regulate întreţinute în baza impozitului fix al kwartei. Apelul regelui s-a bucurat de succes şi numeroşi nobili polonezi fie au trimis contingentele lor fie au venit în persoană să apere graniţele poloneze de un atac al forţelor unite otomano-tătăreşti. De asemenea, în rândul nobilimii era o dorinţă să lupte cu duşmanul şi fireşte să-l învingă atâta timp cât soluţionarea paşnică din anul precedent soldată cu acordul de la Jaruga/Busza n-a adus nimic pentru liniştirea graniţelor sud-estice ale întinsului stat polono-lituanean. Estimativ forţele tătăreşti numărau peste 10 000 de oameni, dar s-a presupus că forţele lor nu depăşeau cifra de 15 000 [28, p.210]. În total forţele poloneze erau estimate la o cifră situată în jur de 14 000 de oşteni [31, p.791]. Din păcate însă, hatmanul mare al coroanei, Stanisław Żółkiewski nu a fost în stare să-şi impună voinţa sa asupra numeroaselor contingente private care au răspuns chemării regelui la mobilizare. Fiecare mare magnat polonez şi-a aşezat tabăra după bunul său plac fără să ţină seama de necesitatea strategică a momentului. În locul unui singure tabere au fost formate câteva. Fireşte că asupra celorlalte tabere marele hatman nu avea nici o autoritate şi acestea nu executau ordinele hatmanului [28, p.209].

Detaşamentele tătăreşti au trecut Nistru prin două locuri la Kolodrobka şi Duba. Şi în acest caz însă lipsa coordonării mişcărilor din partea polonezilor, dar şi lipsa de informaţii concrete cu privire la direcţia de atac a tătarilor au produs şi mai mare încurcătură în rândurile polonezilor [5, p.274]. Acţiunile energice ale tătarilor le-au creat acestora avantaje pe anumite sectoare. Analizând situaţia care a apărut în faţa lor ei au lovit în locul cel mai vulnerabil – asupra taberei conduse de Tomasz Zamoyski, fiul lui Jan Zamoyski. Situaţia devenise critică deoarece atât detaşamentul condus de Cantemir, dar mai apoi şi cele ale lui Devlet Ghirei au lovit asupra aceleiaşi tabere. Atunci când devenise clar că tabăra lui Zamoyski poate fi cucerită de către tătari de abia atunci Żółkiewski a trimis ajutoare spunând totodată: „las-să să înveţe acest tinerel să asculte dintâi pe hatmanul bătrân, iar apoi să conducă". Conform altor menţiuni el ar fi spus: „este fiu de hatman, las-să înveţe să se apere singur". Ajutoarele trimise în situaţia critică au salvat tabăra lui Zamoyski, iar după apusul soarelui tătarii s-au retras la tabăra lor.

În acelaşi spirit a acţionat şi Samuel Korecki. Întors din prizonieratul turc el a trebuit la scurt timp să pornească din nou luptă. Este adevărat perioada de prizonierat otoman

l-a determinat să acţioneze în altă direcţie. În aceeaşi perioadă din prizonieratul tătăresc a fost eliberată şi soţia lui, Ecaterina. Când s-a întors acasă a născut o fată, pe care însă nu era a lui Korecki, ci a tătarului la care a stat. Korecki a recunoscut fata ca a lui şi a început să pretindă la moştenirea Movileştilor de la Ustia [61, p.40-59]. La Orynin, Korecki aşa şi nu a ajuns, dar a pretins să stea să păzească moşia la care pretindea – Ustia [33, p.93]. Posibil, ca acea campanie tătărească să-i fi servit lui Korecki ca şi pretext pentru a pune stăpânire pe Ustia socrilor săi, la care însă pretindeau şi ceilalţi gineri sau urmaşi ai lor din puternicile neamuri Potocki sau Wiśniowecki. Credem că aici a şi stat motivul „războiului civil” al moştenitorilor din Polonia ai Movileştilor, care nu se va termina decât la mijlocul anilor 30 ai secolului al XVII-lea [34, p.96-105].

Noapte, iarăşi în neştire completă a polonezilor, tătarii au părăsit tabăra le-au ocolit pe cele ale polonezilor şi s-au deplasat cu o viteză impresionantă în interiorul Poloniei. Aşa nestingherit au jefuit multe regiuni şi au luat mulţi prizonieri. Cu o viteză extraordinară au fost jefuite regiunile de lângă Jampol, Ożohowiec, Latyczow, Międzyboż, Ostropol, Zaslawia, Kremienienc, Zbaraż şi Beresteczko. La Zaslawia au cotit spre est şi au început întoarcerea pustiind Cudnow-ul, Pawołoczy şi Biserica Albă. Practic fără să fi fost ameninţaţi s-au întors spre locurile lor de staţionare [28, p.212]. Şi în acea situaţie armata poloneză a acţionat fără prea mare inspiraţie. Lipsa unei conduceri unice nu i-a permis lui Żółkiewski să organizeze o acţiune de urmărire a tătarilor care acţionau cu o repeziciune demne de toată invidia.

În cele ce-au urmat, opinia publică poloneză a pus pe seama marelui hatman toată responsabilitatea pentru eşecul lamentabil de la Orynin. Numeroasele scrisori descriau cu lux de amănunte evenimentele petrecute la Orynin şi în zilele imediat următoare [23, s.II/2, p.451-458]. Ceea ce este cert însă eşecul campaniei de apărare a graniţelor Poloniei a lovit grav în autoritatea lui Stanisław Żółkiewski [27, p.294-301], iar el însuşi avea de gând să treacă la acţiuni energice menite să-i readucă autoritatea de altă data [28, p.213]. Starea amorfă a armatei nu i-a permis acest lucru. Polonezii au fost nevoiţi să trimită la Poartă un nou sol care nu putea să ceară nimic mai mult în acele condiţii decât schimbarea a câta oară a domnului Moldovei. Deşi acesta din urmă îşi propunea serviciile sale în ceea ce priveşte medierea tratativelor de pace polono-otomane [29, XVI-XVII, p.244-248], se pare că acest lucru nu prea l-a convins pe marele hatman.

Toate cele reflectate mai sus, arată şi situaţia ambiguă în care s-a pomenit diplomaţia poloneză. Moartea unui sultan şi apoi schimbarea sultanului cu un alt reprezentant al dinastiei otomane nu putea să nu ducă la scăderea puterii centrale. Astfel, pe de o parte, la Constantinopol se dorea pace cu Rzeczpospolita, iar pe de altă parte la faţa locului erau nişte persoane care promovau propria lor politică, deseori contrară cu ceea ce promova centrul. Situaţia este una perfectă pentru deceniul al doilea al sec. al XVII-lea, unde începând cu 1612, politica regională era dominată de Schender paşa de Silistra, care era şi un fel de supraveghetor al domnilor români. De adăugat şi faptul că paşii de la „margine”, în cazul dat Schender paşa colabora de minune cu hanii şi demnitarii tătari din Crimeea, dar şi cu Cantemir murza, din tătarii nogai, pe care turcii au ştiut să-l folo-

sească atât în politica lor de menţinere a influenţei asupra Hanatului Crimeei. În această ecuaţie complicată, cea mai şubredă era situaţia domnilor români, de unde şi unul dintre motivele instabilităţii extraordinarea domniei în ambele ţări române.

Cu toate acestea, în luna octombrie a lui 1618, marele sol al Poloniie, Piotr Ożga primea instrucţiunile soliei sale de la Constantinopol. Ele sunt destul de interesante şi aduc lumină nouă asupra evenimentelor din ţările române în general. Încă Miron Costin cronicarul arăta că schimbarea tronului din 1619 s-a produs datorită cererii exprese a lui Radu Mihnea ca să fie schimbat din scaun deoarece i s-au îmbolnăvit ochii, dar mai ales că bănuia el că o să fie o mare bătălie la care el nu voia să participe [35, p.66]. Alexandru D. Xenopol considera că motivul mazilirii lui Radu Mihnea a fost dorinţa turcilor de a-i lua averea [36, p.384]. N. Iorga fiind oarecum de acord cu ceea ce a afirmat Miron Costin adăuga şi un alt motiv – rivalitatea între Radu Mihnea şi Gabriel Bethlen, rivalitate pe care, domnul Moldovei o pierduse [37, p.405-406]. Constantin C. Giurescu a avut aceeaşi părere cu privire la mazilirea lui Radu Mihnea [38, p.36]. La rândul său, I. Caproşu arăta că Radu Mihnea era neliniştit de viitorul conflict care era să izbucnească de curând, dar el nu putea fi un motiv întemeiat de renunţare la scaunul domnesc. Ceea ce l-au forţat pe Radu Mihnea să „ceară" mazilia au fost răscoalele populaţiei din Moldova care se ţineau lanţ [39, p.102]. Veniamin Ciobanu considera că prin numirea lui Graţiani, Poarta a cedat austriecilor, care prezentau urcarea noului domn în scaun ca pe un mare succes al lor [40, p.195]. În ceea ce ne priveşte în monografia dedicată domniilor lui Radu Mihnea în Ţara Românească şi Moldova ajungeam la concluzia că Radu Mihnea a fost mazilit ca oricare alt domn după ce nu s-a ridicat la nivelul aşteptărilor, într-o epocă în care la Constantinopol totul era de vânzare şi cumpărare [41, p.329]. Odată cu publicarea monografiei dedicate Moldovei în cadrul relaţiilor internaţionale am adus noi argumente în acest sens, întrezărind urma poloneză în mazilirea lui Radu Mihnea [42, p.160-167].

Pawel Piasecki în cronica lui afirma că solul polonez de la Poartă Grzegorz Kochanski a cerut la Poartă înlocuirea lui Radu Mihnea [5, p.274-275]. Faptul că marele hatman şi cancelar al coroanei Stanisław Żółkiewski nu era încântat de domnul Moldovei rezultă şi din alte documente, pe lângă cele menţionate mai sus. Atunci când în locul lui  Radu Mihnea în scaun a urcat Gaşpar Graţiani demnitarul polonez spunea: „Zaczym wolemy z nim wytrwać niżli z onymi lotry: Domszami, Greczynami// Cu el dorim să avem de a face decât cu acei lotri de Tomşa şi Greci" [43, p.831; 27, p.356].

Înaintea plecării spre Constantinopol, cum era obişnuit solul polonez a primit nişte instrucţiuni. Amânarea plecării şi evenimentele petrecute atât pe plan intern cât şi extern fără îndoială că au determinat şi conţinutul acestor instrucţiuni. În continuare prezentăm doar partea din ele cu trimitere expresă la Ţara Moldovei, ca atunci când o să fie cazul să publicăm textul acestei instrucţiuni foarte interesante integral. Aşadar, după cum se vede, mesajul marelui sol era ca noul sultan de 14 ani să revadă politica Imperiului Otoman faţă de Rzeczpospolita şi faţă de teritoriile din preajma ambelor state. Se dorea astfel, revenirea la statutul politico-juridic al Moldovei stabilit încă în 1595, odată cu instalarea lui Ieremia Movilă în scaun cu ajutorul trupelor poloneze, conduse de ma-

rele hatman şi cancelar de atunci, Jan Zamoyski. Fireşte că turcii nu au acceptat acest deziderat, însă este important că polonezii permanent le aduceau aminte otomanilor de o tradiţie nu chiar îndepărtată. Din pasajul prezentat se poate limpede vedea că polonezii erau nemulţumiţi de Radu Mihnea şi îl doreau schimbat cu un pretendent de-al lor, numai aşa putând fi readusă pacea de altă dată. Această solie venea însă în contradicţie cu realităţile pe teren. Deşi capitalele ambelor mari puteri erau dispuse să încheie pace, factorii locali îşi doreau partea lor de putere. Aşa după solia lui Piotr Ożga, pe tronul Moldovei a urcat Gaşpar Graţiani şi se părea că lucrurile vor reveni la normalitate. Nu a fost însă aşa. Graţiani a fost mazilit. Żółkiewski şi-a dorit repetarea isprăvii din 1595, dar campania lui s-a terminat cu eşec la Ţuţora în 1620, ceea ce i-a determinat pe otomani să organizeze campania din 1621. De abia odată cu pacea de la Hotin Rzeczpospolita şi Imperiul Otoman încetul cu încetul, nu fără accidente, vor relua eforturile pentru stabilirea unei păci de durată.

**ANEXĂ:**

**1618 octombrie 19. Instrucţiunea lui Piotr Ożga staroste de Trębowla, marele sol în Turcia, dată în Varşovia în ziua de 19 octombrie 1618**.

Instructia urodzonemu Piotrowi Ożdze staroscie Trebowelskiemu Posłowi wiekiemu do Turek dana w Warszawie dnia XIX miesiąca Października roku pańskiego 1618.

.....

**fila 167 ....** A iż do zatrzymania statecznej przyjaźni i dobrego sąsiedztwa siła zawsze z obudwu stron na tym należało aby Hospodarowie Woloscy takowi byli którzyby miłość i przyjaźń wzajemną między nami zatrzymawali i za tym Cesarze Tureccy radzi na to zawsze przypadali że takowych tej ziemi nasadzali którzy zalecenie i podanie od Królów Polskich **fila 168** miewali. Przeto teraz poseł nasz domagać się tego z pilnością będzie aby w tym miał dostateczne upewnienie, że na potym w tych że terminach to będzie zostawało że taki tej tam provinciej przełożeni będą bywali, którzy od nas i potomków naszych zaleceni i podawani będą. Ukazawszy dostatecznie jako wiele na tym przyjaźni i zgodzie sąmsiedzki należeć może przyda i to że za conventią albo słabością albo też zmową z Wojewodą Wołoskim, Tatarowie jako znatnie z tamtej provinciej do państw naszych wypadają, tam koczowiska swe mają, tam plony i łupy swe zaprowadziwszy niemi się dzielą. Zaczym poki według starych zwyczajów Hospodar Wołoski od KJM podawany nie będzie, taki któryby pokoju z obu stron umiał przestrzegać poty pokój i przyjaźń starodawna zatrzymana w cale być nie może.

.....

**fila 167** Iar pentru păstrarea păcii trainice şi a bunei vecinătăţi foarte mult întotdeauna a contat de ambele părţi ca domnii Moldovei aceia să fie care dragoste şi prietenie reciprocă între noi să o ţină şi întru aceea sultanii turci sunt bucuroşi permanent ca să pună în acea ţară pe aceia care sunt propuşi şi recomandaţi de regii Poloniei. **fila 168** Pentru care solul nostru are să stăruie cu tărie şi ca întru aceea să aibă deplina siguranţă,

că şi în viitor în aceiaşi termeni are să rămână ca în acea provincie unul aşa să fie care din partea noastră şi a urmaşilor noştri să fie propuşi şi recomandaţi. Arătând cât de mult acea prietenie şi înţelegere între vecini contează şi din convenţie, sau din slăbiciune sau din înţelegere cu voievodul moldovean, tătarii după cum se ştie din acea provincie atacă ţările noastre, acolo îşi au păşunile, acolo prada şi jaful său îl duc şi cu ei se împart. De aceea dacă conform vechilor obiceiuri, domnul Moldovei nu va fi propus de regele Majestatea sa, unul care pacea de ambele părţi are s-o păzească până atunci pacea şi prietenia din vechime în întregimer nu va putea fi păstrată.

**Biblioteka Kórnik, Nr.326, fila 163-168**.

**Surse bibliografice**:

1. Valentin Constantinov, Traktat polsko-osmański z Buszy Jarugi (1617) i jego wpływ na międzynarodową sytuację Mołdawii, în Saeculum Christianum, XIX (2022), nr.1, p.111-122. ISSN 1232-1575
2. Dariusz Kołodziejczyk, Ottoman-polish diplomatic relations (15th- 18th Century). An Annotated Edition of'Ahdnames and Other Documents, Brill, Leiden, Boston, Koln, 2000. ISBN: 978-90-04-11280-3
3. P. P. Panaitescu *Tratatul polono-moldovenesc*, în „Revista Istorică", XIII, 1927, nr. 10-12, p. 388-390.
4. Halina Kowalska, *Piotr Ożga*, în Polski Słownik Biograficzny, vol. 24, Warszawa, 1979, p.687-688. ISBN 83-04-00148-9
5. *Kronika Pawła* Piaseckiego, Krakow, 1870.
6. Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Dokumentów Pergaminowych.
7. Volumina Legum, III, Sankt Petersburg, 1859.
8. Biblioteka Kórnicka, Manuscrisul 326.
9. Henryk Wisner, *Zygmunt III Waza*, Wrocław-Warszawa-Kraków, 1991. ISBN: 8304048019
10. Leszek Podhorodecki, *Hetman Jan Zamoyski (1542-1605)*, Warszawa, wyd. MON, 1971.
11. Agnieszka Pawłowska-Kubik, *Rokosz sandomierski 1606-1609. Rzeczpospolita na politycznym rozdrożu*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2019. SBN (oprawa twarda): ISBN:978-83-231-4221-8
12. Halil Inalcik, Kānunnâme, în Islam Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/kanunname [accesat: 20.09.2023]
13. Halil Inalcik, *Imperiul Otoman. Epoca clasică*, ediţie şi studiu introductiv de Mihai Maxim, traducere, notă, completarea dosarului şi indice de Dan Prodan, Bucureşti, Editura enciclopedică, 1996. ISBN: 973-45-0168-2.
14. D. Cantemir, *Istoria creşterilor şi a descreşterilor Curţii Othmanice sau Aliothmanice*, traducere din limba latină de Dan Sluşanschi, studiu introductiv

de Virgil Cândea, repere cronologice de Stela Toma, Chișinău, Știința, 2019. ISBN: 978-9975-85-197-8.

15. Leslie P. Pierce, *The imperial Harem. Women and Sovereignty in the Ottoman Empire*, New York, Oxford, Oxford University Press, 1993. ISBN: 978-0195086775.
16. Günhan Börekçi, *İnkırâzın Eşiğinde Bir Hanedan: III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa ve 17. Yüzyıl Osmanlı Siyasî Krizi*, (O dinastie în pragul distrugerii: III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa și criza politică otomană din secolul al XVII-lea), Chicago, 2009. https://www.academia.edu/4449293/%C4%B0nk%C4%B1r%C3%A2z%C4%B1n_E%C5%9Fi%C4%9Finde_Bir_Hanedan_III_Mehmed_I_Ahmed_I_Mustafa_ve_17_Y%C3%BCzy%C4%B1l_Osmanl%C4%B1_Siyas%C3%AE_Krizi_A_Dynasty_at_the_Threshold_of_Extinction_Mehmed_III_Ahmed_I_Mustafa_I_and_the_17th_Century_Ottoman_Political_Crisis_G%C3%BCnhan_B%C3%96REK%C3%87%C4%B0 [accesat 16.09.2023].
17. Archiwum Główne Akt Dawnych (în continuare AGAD), Dział Tureckie, Teczka 299.
18. Immanuel Wallerstein, *Sistemul mondial modern*, Mercantilism şi consolidarea economiei mondiale europene (1600-1750), vol.3, traducere de Dorel Abraham, Ilie Bădescu, Marcel Ghibernea, Bucureşti, Meridiane, 1993. ISBN: 973-3153-1973-149-3
19. Suraiya Faroqi, *Crisis and Change 1590-1699*, în An Economic and Social History of the Ottoman Empire, edited by Halil Inalcik with Donald Quataert, Cambrige, 1994. ISBN:9780521574556
20. Valentin Constantinov, Bătălia de la Drăgşani din vara anului 1616 şi conjunctura diplomatică în jurul acesteia, Revista de Istorie a Moldovei, 2013, nr.2, p.8-18. ISSN 1857-2022.

Valentin Constantinov, *Bătălia de la Cornul lui Sas din anul 1612. Cauze, desfăşurare şi consecinţe*, “Carpica”, Complexul muzeal “Iulian Antonescu” – Bacău, XLIII (2014), p. 51-79. ISSN: 1013-4182.

21. Joppecourt, Charles, Istoria scurtă şi adevărată a celor mai memorabile lucruri întâmplate în tulburările din urmă ale Moldovei, în A. Papiu Ilarian, Tesauru de monumente istorice pentru România, tom II, Bucureşti, 1863.
22. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea I-a (1600-1649), vol. IV, partea a II-a (1600-1650); Supliment I, vol. I; suplimentul II, volumul II (1601-1640). Bucureşti, 1884-1910.
23. W. Dobrowolska, Książęta Zbarascy w walce z hetmanem Żółkiewskim , Kraków 1930.
24. *DIR,* B. Ţara Românească, secolul XVII, vol.III (1616-1620), Bucureşti, 1958.

25. Władysław Czapliński, Polska wobec początków wojny trzydziestoletniej 1618-1620, „Sobótka”, 1960, nr.4.
26. Pisma Stanisława Żółkiewskiego kanclerza koronnego i hetmana, wydał August Bielowski, Lwów, 1861.
27. Dariusz Skorupa, Stosunki polsko-tatarskie 1595-1623, Warszawa, 2004. ISBN 8389729059
28. Corfus, Ilie, *Documente privitoare la Istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*, Bucureşti, Editura Academiei, 1983; sec. XVI -XVII, ediţie îngrijită de Vasile Matei, Bucureşti, Editura Academiei, 2001.
29. Tahsin Gemil, Relaţiile Ţărilor Române cu Poarta Otomană în documente turceşti (1601-1712), Bucureşti, DGAS, 1984.
30. Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Radziwillów II, ks.12.
31. Valentin Constantinov, Lupta pentru moștenirea averii Movileștilor din Polonia și testamentul Ecaterinei Movilă Korecki din 1618, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2021, nr.3-4, p.40-59. ISSN 1857-2022
32. Janusz Dorobisz *Z Wołynia nad Bosfor. Mołdawskie przypadki księcia Samuela Koreckiego, în* „Studia i Materiały”, t. 8 Między obowiązkami, przywilejami a prawem Rzeczypospolitej XVI–XVIII wieku społeczeństwo w obronie państwa polsko-litewskiego, Warszawa, 2018. ISBN 978-83-7022-250-5.
33. Władysław Łoziński, Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku, Warszawa, 2008. ISBN:978-83-822-2683-6.
34. Miron Costin, *Opere complete*, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti 1958.
35. . D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. III: De la moartea lui Petru Rareş până la Matei Basarab şi Vasile Lupu. Epoca lui Mihai Viteazul, ediţia IV, ed. N. Stoicescu, M. Simionescu, Bucureşti 1988.
36. N.Iorga, *Istoria românilor*, ed. II, volum îngrijit de C. Rezachevici, Bucureşti, 1998. ISBN: 978-973- 642-282-9.
37. C. C. Giurescu, Istoria românilor, vol. III, partea 1, De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârşitul epocii fanariote (1601-1821), Bucureşti 1944.
38. I. Caproşu, Despre politica internă a lui Radu Mihnea şi răscoalele ţărăneşti din prima lui domnie în Moldova (1616-1619), în “Studii şi cercetări ştiinţifice” (SCŞI), XIII, 1962, nr. 1
39. Ciobanu V., Politică şi diplomaţie în secolul al XVII-lea, Bucureşti, 1994.
40. Valentin Constantinov, Ţara Românească şi Ţara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea, Iaşi, Ed. Universităţii „Al. I. Cuza”, 2007. ISBN: 973-7032-10-1
41. Valentin Constantinov, Ţara Moldovei în cadrul relaţiilor internaţionale 1611-1634, Iaşi, 2014. ISBN: 9789731522821
42. Biblioteka Czartoryski din Cracovia, Manuscrisul nr. 350.